
UDK 069.01:81

81'33:069.8

Esej

Irena Kolbas

Etnografski muzej Zagreb, Zagreb
Hrvatska

MUZEALIZACIJA JEZIKA HRVATSKE: MUZEJI NAGLAS

SAŽETAK

Rad razmatra noviju ideju muzealizacije nematerijalne baštine kojoj svakako pripadaju i jezici. Pri muzealizaciji jezika i govora postoje mnogi problemi koji do sada nisu riješeni ni u muzeologiji: na temelju čega odabrati nešto iz svakodnevnog života, pa tako i koji idiom odabrati iz svakodnevnog jezika i govora. Potrebno je izgraditi teoretski i metodološki okvir za muzealizaciju jezika i govora. Ovaj rad upozorava na neke od brojnih problema te na moguće načine njihova rješavanja.

Ključne riječi: *nematerijalna baština, muzealizacija jezika, muzealizacija govora, jezici Hrvatske*

"Ideja o osjećaju identiteta izmišljena je zbog ljudi koji su htjeli da svijet postane manje komplicirano mjesto."
(Zeldin, 2005:338)

"Izumiranje jezika ne događa se nekom drugom!"
(parafraza, I. K. 2005)

UVOD

Zadnjih godina praktičari i teoretičari muzeologije te srodnih disciplina sve više se bave nematerijalnom baštinom (eng. *intangible heritage*). Muzeolozi razmatraju mogućnosti muzealizacije baštine koja nije opipljiva, kao što su obično opipljivi tradicionalni muzejski predmeti, koji se, usput rečeno, često ne smiju ni dodirivati ni pipati. Nematerijalna baština je uglavnom kontekst materijalne baštine, ona je neopipljiva, a bez nje se muzejski predmeti i ne mogu spoznati u svojoj punini. Prema podjeli UNESCO-a, u nematerijalnu baštinu spadaju jezici, usmena književnost, glazba, obredi, običaji i znanja¹. I u Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, koji je donio Hrvatski sabor 25. lipnja 1999. u članku 9. govori se o nematerijalnim kulturnim dobrima:

"Nematerijalno kulturno dobro mogu biti razni oblici i pojave duhovnog stvaralaštva što se prenose predajom ili na drugi način, a osobito: jezik, dijalekti, govori i toponimika² te usmena književnost svih vrsta, folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, kao i druge tradicionalne pučke vrednote, tradicijska umijeća i obrti.

Očuvanje nematerijalnih kulturnih dobara provodi se izradbom i čuvanjem zapisa o njima, kao i poticanjem njihova prenošenja i njegovanja u izvornim i drugim sredinama."³

U toj su definiciji izostavljena i **mjesta** tih događanja, koja su često bitna za kontekst baštine. Ovdje se može spomenuti i to da je Hrvatska, kao sedamnaesta zemlja, 28. srpnja 2005. ratificirala Konvenciju o nematerijalnoj baštini. Za sada je na popis nematerijalne kulturne baštine iz Hrvatske prijavljeno čipkarstvo. O zaštiti drugih oblika nematerijalne baštine može se naći u više tekstova UNESCO-a, npr. u tekstu "The Roles of Museums in Safeguarding Intangible Cultural Heritage".

¹ <http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php> (10.03.2005.)

² Nije jasno zašto jednina za jezik? I zašto samo toponimika? (op. I. K.)

³ <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/1999/1284.htm>

Kao primjer nematerijalne baštine navest ću običaje vezane za pripremu hrane. Muzcalizirati ne treba samo pribor za jelo nego i sam običaj. Tu su, kao očit, "egzotičan" primjer, Japanci i njihovo pijenje čaja kao općepoznat i bogat obred koji predstavlja samo dio cjelokupnog japanskog svjetonazora, kulture i filozofije, što su na Istoku neodvojive cjeline. Pohrana u muzej zdjelice iz koje se pije čaj samo je manji dio "priče", ostalo spada u područje neopipljive, nematerijalne baštine bez koje važnost stvarne materijalne baštine jednostavno nije potpuno objašnjena, djelomična je i time često, netočna.

Ne mogu ovdje izbjeći sliku zoološkog vrta jezika, koja mi se u jednom trenutku pisanja nametnula kao ideja za naslov rada, ali mislim da je trenutачni naslov jasniji. Ali, zoološki vrt jezika dobar je primjer za to kako spremi nešto živo, tako da ga svatko može vidjeti, promatrati, doživjeti i onjušiti, mjesto gdje jezici mogu imati ograde da se međusobno ne ugrožavaju niti napadaju (npr. ograda bi bila nužna između francuskog i engleskog, osobito s francuske strane, da ne spominjem situacije na našim prostorima). No, slika odnosa između jezika svijeta često je takva, ekstreman je primjer indijski potkontinent. I ideja smještaja jezika u nešto poput zoološkog vrta nije samo politička i društvena aluzija ili igra, nego ne treba zanemariti ni činjenicu da i životinje imaju svoje "jezike" i načine i "verbalnog" i neverbalnog komuniciranja, te da su zanimljive usporedbe, ali to je tema za sasvim drugi rad.

MUZEALIZACIJA NEMATERIJALNE BAŠTINE

Dobro je što se zadnjih godina počelo sve više raditi na muzcalizaciji nematerijalne baštine, prvenstveno djelovanjem UNESCO-a. Time su i jezici konačno dobili mogućnost biti predstavljeni u muzejima. Do sada se, doduše, jezik ili govor nekoga kraja mogao sresti na nekoj izložbi, ali samo kao jedna od usputnih ilustracija. Ali, muzealizacija jezika do sada nije bila ozbiljno razmatrana dok se nije zaključilo da je i jezicima mjesto uz razne muzejske predmete. Posve je normalno da se neku zajednicu u muzeju predstavlja načinom njezina odijevanja, ali jezik je bio muzealcima uglavnom usputan i nezanimljiv. Prema teoretičarima muzcologije, put muzejskog predmeta do izložbe uključuje i njegovu rekontekstualizaciju, bez toga je predmet samo jedan od brojnih proizvoda ljudskih ruku. A rekontekstualizacija je do sada uključivala sve moguće kontekste i situacije, primarno povijesne, potom sociološke, pa onda i druge, ali činjenica da su ti predmeti nastali i unutar konteksta i govora/jezika jednostavno se zanemarivala. Je li potrebno reći da bez toga konteksta ti predmeti ne bi postojali i, još manje, dospjeli do muzeja? To je primjer kada su neke stvari toliko samorazumljive i sveprisutne da se zapravo i ne uočavaju.

Ono što je bitno: ne smatram muzcalizacijom jezika sakupljanje književnosti na pojedinim jezicima, dramskih ili filmskih radova, niti sakupljanje gramatičkih pravila i ideala standardnog jezika. Živi jezik, njegov govoreni oblik, svakodnevni govor sadašnjosti, to je ono što treba sačuvati u muzejima.

Književnosti i gramatike ionako su već pohranjene u knjižnicama ili školama i drugdje (ako su uopće postojale ili postoje).

Odmah treba razjasniti i moguću dvojbu da muzcalizacija jezika nužno znači i okamenjivanje jezika. Potpuno se slažem s mišljenjem da se muzcalizacijom okamenjuju žive tradicije nematerijalne baštine⁴. Uostalom, to se događa i s muzcalizacijom materijalne baštine! Pa i pisanje rječnika je okamenjivanje jezika u određenom trenutku! Jest da je muzcalizacija nužno na neki način okamenjivanje, zaustavljanje u nekom trenutku baštine, ali se suvremenijim metodama, prvenstveno snimanjem slikom i zvukom, te svim ostalim modernim metodama, može primjerno zabilježiti primarno nematerijalna baština, a to je u svakom slučaju bolje nego da ta baština ostane nezabilježena i uskoro zaboravljena. To također znači da takvu živu, nematerijalnu baštinu treba ponovno bilježiti u određenim vremenskim razmacima da bi se koliko-toliko sačuvala upravo te promjene tipične za žive forme koje mu i daju osnovnu kvalitetu: promjenljivost, prilagodljivost i živost. Tu se već nazire jedan od problema muzealizacije jezika: kako sačuvati nešto živo.

U uvjetima danas vrlo aktualne teme muzcalizacije nematerijalne baštine, među prvim primjerima se navode jezici. Prvi meni poznati primjer započinjanja realizacije te ideje jest projekt "The Museum of Human Language", koji je za sada virtualni muzej, s namjerom da preraste u stvarni, "fizički", muzej u New Yorku.⁵ Američki muzealci zaista imaju što reći o jezicima: mnogobrojni stručnjaci imaju različite žive jezike za muzcalizaciju, ali i mogućnost da snime zadnje zapise ugroženih i umirućih jezika⁶. Mnoge jezike koje su zatrli, nažalost, više nemaju mogućnost muzcalizirati, možda mogu samo inscenirati njihov govor. Ideja tog njujorškog muzeja svestrano je opisivanje i prikazivanje svih razina jezika: definiranje jezika, definiranje lingvistike, jezičnih disciplina, funkcije jezika te popisi jezika svijeta. Zapravo, prema dostupnim podacima o tome projektu, radi se primarno o virtualnoj prezentaciji znanja o jeziku i govoru, o muzeju lingvistike i fonetike. Jedina ustanova za koju znam da sakuplja idiome svojeg jezika s verbalnom interakcijom u različitim kontekstima jest Institut für Deutsche Sprache, i to je potencijalni izvor muzcalizacije jezika. Odsjek za fonetiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu posjeduje brojne snimke govora i one su također mogući dio muzcalizacije jezika, ali tu nedostaje vizualni zapis svakodnevnoga govora s pragmatičkim, neverbalnim i parajezničnim oblicima idioma.

POSTUPAK MUZEALIZACIJE

Prije nego počnem pisati o muzcalizaciji jezika, moram reći nešto općenito o muzealizaciji. Moramo si priznati: predmeti često slučajno dospijevaju

⁴ v. npr. Lidija Nikočević (<http://museumsnet.no/icme/icme2004/nikocevic.html>)

⁵ http://www.gcocities.com/agihard/mohl/mohl_languages.html

⁶ <http://sapir.ling.yale.edu/~clf/logo.html#rcf2>

u muzej, neplanirano, iznenada ili čak neželjeno. S kojim se pravom, odlukom, planom ili nečim drugim odabiru određeni predmeti? A s kojim se pravom i svim ostalim, može odabir nečijega govora činiti relevantnim za muzcalizaciju? Razmjerno je lako, bez ikakvih loših konotacija, povjesničarima umjetnosti: njima već samo poznato ime osigurava mjesto djelima tog umjetnika u svakom muzeju, pa se čak zna cijena toga muzejskog predmeta! Razmjerno je lako i prirodoslovcima sakupljati primjerke svih živih i neživih primjeraka i tome se često ne može ništa prigovoriti. Ali, na razini svakodnevice, kamo spadaju svakodnevni život, svakodnevni govor, sve svakodnevno oko nas: kako odabrati? Na temelju proizvoljnih estetskih kriterija kustosa? Povoljne cijene ili trenutno raspoloživih sredstava, novca? Na temelju toga što su trenutačno "zanimljivi" predmet, govor, lik ili djelo određene osobe, najčešće, poželjno, anonimusa, "običnog" čovjeka? Kako postaviti znanstvene i teorijske temelje odabiru svakodnevnice građe za muzcalizaciju? Tu se zapravo nismo odmaknuli od prvih početaka sakupljanja i muzealizacije predmeta. Dosadašnja praksa sakupljanja predmeta svakodnevice je često nasumična i slučajna, pa se isto tako mogu snimati i individualni idiomi, lokalni govori i kako god nazivali sve moguće jezične realizacije svih govora i govornih činova kojima smo okruženi. A njih je mnogo, čak i kad se broje samo kao jezici oko nas. Ipak, očekuje se od nečeg, što je temelj ljudskog komuniciranja i znanja, te većine naših spoznaja, govorim, naravno, o jeziku i govoru, da ima metodološki i teorijski utemeljena načela muzealizacije, koja bi, usput, trebale imati i druge vrste ljudske djelatnosti koje dolaze u muzej kao muzejski predmeti. Naime, povijest, pa time i muzejski predmeti, nisu nužno vezani za poznate osobe i poznate događaje. Relevantnost za muzcalizaciju predmeta može ležati negdje drugdje. Gdje? To pitanje vrijedi jednako za lingvistiku i etnologiju te za svaki sadržaj uobičajene svakodnevice koji se ne može i ne smije zaobići pri muzealizaciji.

KAKO MUZEALIZIRATI JEZIKE?

U muzeologiji trenutačno vrijedi definicija da se muzejski predmeti izvučeni iz konteksta rekontestualiziraju kako bi se pokazalo njihovo značenje. Kako muzealizirati jezike koji su kontekst cijelog svijeta oko nas? Budući da su mnoge discipline preuzimale metode i znanja lingvistike, ovo je pravo mjesto za upotrebu tih znanja i metoda, na samim jezicima! Je li to uopće moguće? Moguće je da sama lingvistika ne može sačuvati svoj osnovni predmet, jezik. Uostalom, ne postoji ni općeprihvaćena definicija jezika, i to je već prvi problem: kako muzcalizirati nešto što ne znamo točno što je, koja mu je definicija i što spada u određeni jezik ili govor?

Koja su moguća rješenja za muzcalizaciju jezika? Krenimo opet od onog što je najlogičnije, onog što nam nudi lingvistika: unutar brojnih teorija koje mi se čine relevantnima za teorijsku i metodološku podlogu muzealizacije jezika, a to su teorije koje se bave živim, govorenim jezikom i jezičnom upotrebom te neverbalnom komunikacijom, dvije mi se čine najbližima mogućnosti za početak

postavljanja teoretskog i metodološkog okvira muzealizacije jezika: univerzalna pragmatika Jürgena Habermasa (1979) i teorija relevantnosti Dana Sperbera i Deirdre Wilson (1988, 1998).

Pragmatički pristup

"It's not the words, it's how you use them that counts."

Jennifer Wild

Od različitih pragmatičkih teorija, za primjenu u muzejima najpogodnija mi se čini univerzalna pragmatika Jürgena Habermasa. Što bi, vrlo pojednostavljeno, bila pragmatička, točnije, pragmalingvistička načela muzealizacije? Pragmatička načela muzealizacije znače da bi jezike i govore trebalo snimati pri govornim činovima i stvarnim komunikacijskim kontekstima. To znači da jezike treba bilježiti u različitim mogućim kontekstima: obiteljskim, socijalnim, ritualnim i svakodnevnim situacijama. Pitanja su brojna i raznovrsna: koje kriterije postaviti? Tko je relevantni govornik nekog jezika ili govora? Što ga određuje kao takvog? Habermas pita: Koliko se sugovornici međusobno doista razumiju? Koliko je njihov govor istinit? Koje su namjere govornika i koje od njih su prepoznate i prihvaćene u komunikaciji? Koliko se sugovornici uopće slažu oko vokabulara? Kolika je komunikacijska vrijednost iskaza sugovornika? I dalje, što bi pitali i drugi pragmatičari, pa i drugi lingvisti i fonetičari: koliko je govor roditelja relevantan za određivanje jezične kompetencije govornika čiji se govor može muzealizirati? Koliko je relevantna okolina s kojom komuniciraju, obrazovanje ili verbalna umješnost? Koje su to situacije i konteksti koji su primjereni muzealizaciji govora? Treba pri tome imati na umu i ritualnost određenih govornih situacija. Problem jest i koliko je govor uopće spontan i time relevantan za muzealizaciju, kad je govornik svjestan da ga se snima i kad će, često nesvjesno, paziti kako govori, što znači da neće govoriti onako kako inače govori, svakodnevno, spontano i neobavezno i da će govor tijela vjerojatno biti drugačiji, ukočeniji ili afektiran. Apsurdno je da su manji problem za muzealizaciju ugroženi jezici: u tim slučajevima valja zabilježiti sve dostupne govorne komunikacije jer redundantnost je minimalna. Već je u 19. stoljeću Sir Richard Burton, jedan od najvećih lingvista svojeg vremena, rekao kako "ništa toliko ne udari čovjeku u glavu koliko to kada razgovarate s njime na njegovom narječju" (Zeldin, 2005:274). Burton je bio jedan od preteča teorije relevantnosti.

Teorija relevantnosti i muzealizacija jezika i govora

Jedna od najintragantnijih teorija za ovu temu, koja više i nije najnovija, jest teorija relevantnosti. Ona ima polazište u pragmalingvistici, bliska je univerzalnoj pragmatici ali i komunikologiji i drugim "ladicama" ili "kavezima" podjela disciplina, nudi objašnjenja mogućnosti, ili možda nemogućnosti muzealizacije jezika. Ta teorija ne govori o muzealizaciji, nego o tome da je izražavanje, prepoznavanje tuđih namjera i komunikacije, izrazito individualno i

podliježe raznim faktorima. Najjednostavnije je tu teoriju objasnio Theodore Zeldin u knjizi *Intimna povijest čovječanstva*. Zeldin kaže o teoriji relevantnosti:

"Teorija relevantnosti je uništila uvjerenje u to da je komunikacija jednostavno pitanje enkodiranja i dekodiranja poruka: otkrila je da ljudi interpretiraju ono što vide u svjetlu svojih proteklih iskustava, a u pravilu postupajući kao više-manje slobodni prevoditelji, koji nisu nikad sigurni u dobiveni rezultat. Nema ključa koji će nekoga u potpunosti osposobiti da uđe u tui um. Dignitet i tajanstvo svakog pojedinca ostaju netaknuti. Komunikacija je fluidno i fleksibilno ljepilo." (Zeldin, 2005:224)

U ovoj, vrlo pojednostavljenoj definiciji te tipično postmodernističke teorije, mogu se prepoznati i već spomenute dvojbe muzealaca pri kontekstualizaciji muzejskih predmeta. Naime, termini konteksta i kontekstualne implikacije jedni su od ključnih termina ove teorije, slično kao u muzcologiji.

UGROŽENOST JEZIKA

Moguće su razne podjele jezika: prema stupnju dostupnosti pisanog jezika, no ta kategorija nije relevantna za govoreni jezik, nego za standardni i književni jezik, koji ne pripadaju svakodnevnom govoru, a to je ono što ne smatram relevantnim za ovaj rad.

Kategorija stupnja dokumentiranosti jezika također je izvan interesa koji bi trebali biti važni za muzcalizaciju svakodnevnoga, živoga govora.

Ovdje treba ukratko navesti jednu od podjela koja jest relevantna za muzcalizaciju, a to je kategorija stupnja ugroženosti jezika: Ugroženim se jezicima bave brojne institucije, osim UNESCO-a, tu je i ELF (Endangered Language Fund), Voices i druge. Navedena je jedna od brojnih podjela⁷.

Sigurni jezik	– svi ga govore, s neprekinutom međugeneracijskom komunikacijom
Nesigurni jezik	– gotovo svi ga govore, no postoji i neki drugi jezik kojim se komunicira
Malo ugroženi ⁸ jezik	– većina ga govori, još postoji kao materinski jezik
Umjerenom ugroženi jezik	– manjina ga govori, ali uglavnom u obiteljskom ili društvenom krugu
Kritično ugroženi jezik	– vrlo malo govornika, uglavnom stariji i mnoga ga djeca više ne uče kao materinski, često se dio jezika već izgubio
Izumrli jezik	– više nema govornika

⁷ Prema tekstu radne skupine UNESCO-a Language and Vitality Endargement

⁸ Postoji i više potpodjela ugroženih jezika, ali ovdje daljnja razrada nije potrebna.

Treba reći da pojedini jezici imaju različit položaj u različitim zemljama, tako je npr. rusinski umjereno ugrožen jezik u Ukrajini i Hrvatskoj, a kritično ugrožen u Slovačkoj.

"SLUČAJ" HRVATSKE

Hrvatska, kao mala zemlja, ima zadivljujuće veliku količinu baštine, pa tako i jezične. Tu su naizgled stabilni jezici poput hrvatskog, ali jednako tako ugroženi i potencijalno ugroženi manji jezici kojih na području Hrvatske ima dvadesetak, ovisno o tome računamo li tu već i izumrle jezike: Nije mi poznato da se netko sustavno radio na njihovom očuvanju. U svakom slučaju, nitko do sada nije sustavno radio na njihovoj muzealizaciji. Kad se govori o jezicima manjina, treba imati na umu da su jezici, točnije, govori na našem području, drugačiji od govora tih jezika u matičnim zemljama i stoga ih treba muzealizirati. Najpoznatiji je primjer Roma i romskih jezika i govora, koji već sami po sebi predstavljaju jezike i govore s brojnim razlikama unutar Hrvatske⁹. Istraživanjem se možda uspiju snimiti i tragovi nekih jezika koji su već gotovo izumrli i koji imaju još samo nekoliko govornika. Aktualnost teme nematerijalne baštine upravo sada otvara mogućnost, za neke jezike u zadnji čas, za neke već i prekasno da budu muzealizirani, barem na način kako zamišljam postaviti ovaj rad. Ono na čemu bi prvenstveno trebali poraditi naši muzealci u suradnji s lingvistima i fonetičarima jesu jezici i govori Hrvatske.

Koji se to jezici govore ili su postojali na području Hrvatske?

1. Hrvatski jezik

2. **Ostali slavenski jezici i govori manjina:** srpski, slovenski, bošnjački, crnogorski, ukrajinski, rusinski, slovački, češki.¹⁰ Rusinski je od svih tih jezika najviše ugrožen, s manje od 100 000 govornika u cijeloj Europi, dok ga rusinska djeca praktički više ne govore.

3. **Romski jezici i govori:** U Hrvatskoj postoje brojne skupine Roma koje se razlikuju po svojim govorima. Dio Roma govori romske, indoeuropske govore, dio Roma govori rumunjski. Romski se smatra ugroženim jezikom jer su mnogi oblici romskih govora nestali.

4. Njemački jezik

5. **Jezici židovske zajednice:** jidiš i ladino (ili sefardski ili židovsko-španjolski). Prema posljednjim podacima, jezici židovske zajednice gotovo se više i ne govore u Hrvatskoj.

6. Mađarski jezik

7. Talijanski jezik

⁹ Ovdje se jasno želim ograditi od jezične politike. Nju je teško izbjeći, ali je treba za potrebe muzealizacije maksimalno i koliko je to moguće izbjegavati, iako već sam pojam "ugroženosti jezika" ima jaku političku konotaciju!

¹⁰ U doba Habsburške Monarhije doselila je u Hrvatsku i skupina Poljaka, kojih ima i danas, ali nigdje nisam našla podatak da još govore poljski jezik.

8. **Romanski govori Istre:** Osim već spomenutog talijanskog, tu se govore istriotski i istrorumunjski. Istriotski ili istroromanski je romanski jezik koji je kritično ugrožen i ograničen na vrlo malo govornika u Istri, i to uglavnom na područje privatnoga govora, a djeca ga više i ne znaju. Svi oni govore i istromletački i deklariraju se kao Talijani. Istrorumunjski ili vlaški je također ozbiljno ugrožen, premda još neka djeca znaju taj jezik, a govori ga vrlo malo govornika, koji su svi bilingvalni (govore i hrvatski) i deklariraju se kao Hrvati (Kovačec, 1999).

9. **Albanski jezik** sa svojim idiomima i arbanaškim govorom.

10. **Izumrli jezici:** dalmatski sa svojim izdankom koji se najduže održao, veljotskim jezikom otoka Krka, raguzejski, venetski i drugi.

ZAKLJUČAK

Na temelju dosadašnjeg razmatranja može se zaključiti da je jezike moguće i potrebno muzealizirati kao što se muzealizira većina baštine. Naravno da bi i za to bio poželjan znanstveni, teoretski i metodološki okvir. Nadam se da će se daljnjim radom i suradnjom lingvista, fonetičara, muzalaca te drugih znanstvenika dosegnuti teoretski okvir za muzealizaciju jezika, ali mislim da nas nedostatak takve teorije i metodologije ne bi trebao spriječiti pri muzealizaciji jezika prema nekim "slobodnijim" kriterijima, nego što bi to zahtijevala lingvistika kao znanost. Ovako nam jezici i govori izmiču, kao što su nam već izmaknuli mnogi jezici i ne samo jezici, a poslije se može napraviti odabir relevantne građe. Preostaje nam još strogo se držati znanosti i teorijskih načela i nemati jezike kao nematerijalnu baštinu u muzejima. Smatram da odmah treba početi muzealizirati jezike. Vjerujem da ćemo uskoro moći razgovarati na razini na kojoj će muzealci, lingvisti, fonetičari i drugi znanstvenici biti zadovoljni teoretskim i metodološkim okvirom muzealizacije jezika. Ponavljam, bez obzira na sve navedeno, treba početi snimati govore, jezike i svakodnevicu oko nas, ne nasumec, nego prema određenim kriterijima. Pritom se ne smije dopustiti da netko za 100 godina otkriva kako smo mi danas govorili. Ne znam na temelju čega bi to tada bilo moguće, ako se što prije ne počne radom na muzealizaciji jezika i govora. Odabir izvornoga/kompetentnoga govornika ovdje je područje rada primarno za kroatiste, što je uz sve ostalo i područje razmimoilaženja između fonetičara, lingvista i kroatista. Iz svega navedenog je jasno da je muzealizacija jezika vrlo zahtjevan, ali i nužan posao.

REFERENCIJE

- Archiv für Gesprochenes Deutsch*, Institut für Deutsche Sprache, <http://www.ids-manheim.de/ksgd/agd/> (07.06.2007.)
- Bourdieu, P.** (1992). *Što znači govoriti: ekonomija jezičnih razmjena*. Zagreb: Naprijed.
- Habermas, J.** (1979). *Communication and the Evolution of Society*. Boston: Beacon Press.
- Hagege, C.** (1990). *The Dialogic Species: a Linguistic Contribution to the Social Science*. New York: C.U.P.
- Handbook of language and ethnic identity* (2001). (ur. J. A. Fishman), Oxford: U.P.
- Hartley, P.** (2004). *Inerpersonal communication*. London i New York: Routledge (2. izd.).
- Hooper-Greenhill, E.** (1992). *Museums and the Shaping of Knowledge*. London i New York: Routledge.
- Hymes, D.** (1980). *Etnografija komunikacije*. Beograd: BIGZ.
- Jelaska, Z.** (2001). Govornici u susretu – usvojeno i naučeno vladanje jezikom u istome društvu. *Društvena istraživanja* 56, 10, 6, 977-990.
- Johnsdotter, M.** (1994). Dokumentiranje života suvremenog doma. *Informatica museologica* 25, (1-4), 66-68.
- Joseph, J. E.** (2004). *Language and Identity: National, Ethnic and Religious*. Palgrave: MacMillan.
- Kolbas, I.** (1994). Presupozicije u pragmatiki. *Suvremena lingvistika* 20, 1(37), 91-101.
- Kolbas, I.** (1996). Problemi klasifikacije jezika svijeta s osobitim obzirom na indoarijske jezike. Magistarski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Kovačec, A.** (1999). Jezične skupine bez vlastitih institucija i pitanja kulture i izobrazbe na njihovu jeziku. *Kultura, etničnost, identitet* (ur. J. Čačić-Kumpes), Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, 251-259.
- Lenz, S.** (1986). *Zavičajni muzej*. Zagreb: GZH.
- Maroević, I.** (1993). *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Filozofski fakultet - Zavod za informacijske studije.
- Maroević, I.** (2002). Povezivanje muzcologije i nematerijalne baštine protiv tradicionalnog muzeja. *Osječki zbornik* 26, 241-245.
- Mensch, P. van** (1992). *Towards a methodology of museology: doctor's thesis*. Zagreb: P. van Mensch.
- Pansini, M.** (1992). Lingvistika govora. *SUVAG* 5, 1-2, 23-26.
- Museums for a New Century: A report of Commission on Museums for a New Century* (1984). Washington: American Association of Museums.

The Roles of Museums in Safeguarding Intangible Cultural Heritage, (UNESCO Convention, October 2003), Position Paper for the Expert Meeting, April 5-7, 2004.

http://www.mincultura.gov.co/patrimonio/patrimonioInmaterial/seccioness/descargas/documentos_unesco/roles_of_museum_in_safeguarding_pci.pdf (04.06.2007.)

Sperber, D., Wilson, D. (1988). *Relevance: Communication and Cognition*. Cambridge MA: Harvard U.P.

Sperber, D., Wilson, D. (1998). The Mapping between Mental and the Public Lexicon. U P. Carruthers i J. Boucher (ur.), *Language and thought: interdisciplinary themes*, 184-200. Cambridge i New York: Cambridge University Press.

Škiljan, D. (2000). *Javni jezik*. Zagreb: Izdanja Antibarbarus.

Škiljan, D. (2002). *Govor nacije: jezik, nacija, Hrvati*. Zagreb: Golden marketing.

Sola, T. (2003). *Eseji o muzejima i njihovoj teoriji: prema kibernetičkom muzeju*. Zagreb: Hrvatski nacionalni komitet ICOM-a.

Towards the Museum of the Future: New European Perspectives (1993). (ur. R. Miles i L. Zavala), London i New York: Routledge.

Yule, G. (2003). *Pragmatics*. Oxford: University Press.

Zeldin, T. (2005). *Intimna povijest čovječanstva*. Zagreb: VBZ.

http://www.museum.or.jp/icom-J/pdf/E_news2003/extra/p10_2003-4.pdf
(10.11.2005.)

http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=2225&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
(10.11.2005.)

<http://sapis.ling.yale.edu/~clf/logo.html#ref2> (10.11.2005.)

<http://www.hrelp.org/evnts/endangeredvoiccs/> (10.11.2005.)

<http://portal.unesco.org/culture/en/cv.php> (10.03.2005.)

(<http://museumsnett.no/icom/icomc2004/nikocovic.html>) (10.03.2005.)

http://www.geocities.com/agihard/mohl/mohl_languages.html (10.03.2005.)

<http://digilander.libero.it/linguaggiodelcorpo/nonverb/> (11.11.2005.)

<http://www.kli.org/> (13.11.2005.)

<http://sapis.ling.yale.edu/~clf/> (13.11.2005.)

<http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/1999/1284.htm>

Irena Kolbas
Ethnographic Museum Zagreb, Zagreb
Croatia

**MUSEALIZATION OF LANGUAGES OF CROATIA:
MUSEUMS OUT LOUD**

SUMMARY

The paper discusses a new idea of the musealization of immaterial heritage, which also includes languages. The musealization of language and speech brings about numerous problems which have not yet been addressed in museology: criteria involved in the choice of everyday item or activity, which includes the choice of a particular idiom in everyday language and speech. Theoretical and methodological framework for the musealization of language and speech need to be developed. This paper points out some of the numerous problems and possible ways of overcoming them.

Key words: *immaterial heritage, musealization of language, musealization of speech, languages of Croatia*
